

Lys i tunnelen for dverggåsa?

Dverggåsfamilien i innhegningen besto av et foreldrepår som ble innfanget i Russland som årsunger, og kullet deres på fem unger. Den ene av ungene, en hunn, ble returnert til Nordens Ark i Sverige for å inngå i videre avl, ettersom det er underskudd på hunnfugler i avlsbestanden. Den fjernstyrte porten som åpner innhegningen ut mot Valdakmyra kan sees i bakgrunnen. Foto: Tomas Aarvak.

I slutten av august i år var det med ekstra stor spenning NOFs dverggåsprosjekt ventet på at den lille flokken med norskhekkende dverggjess skulle komme ned til Porsangerfjorden fra hekkeområdene sentralt på Finnmarksvidda. Ned hit kommer alle parene som har lyktes i å produsere unger, og de raster i et par uker før de setter kursen mot vinterkvarteret i Hellas. Det var to grunner til at spenningen var ekstra stor denne sesongen.

Av Ingar Jostein Øien & Tomas Aarvak

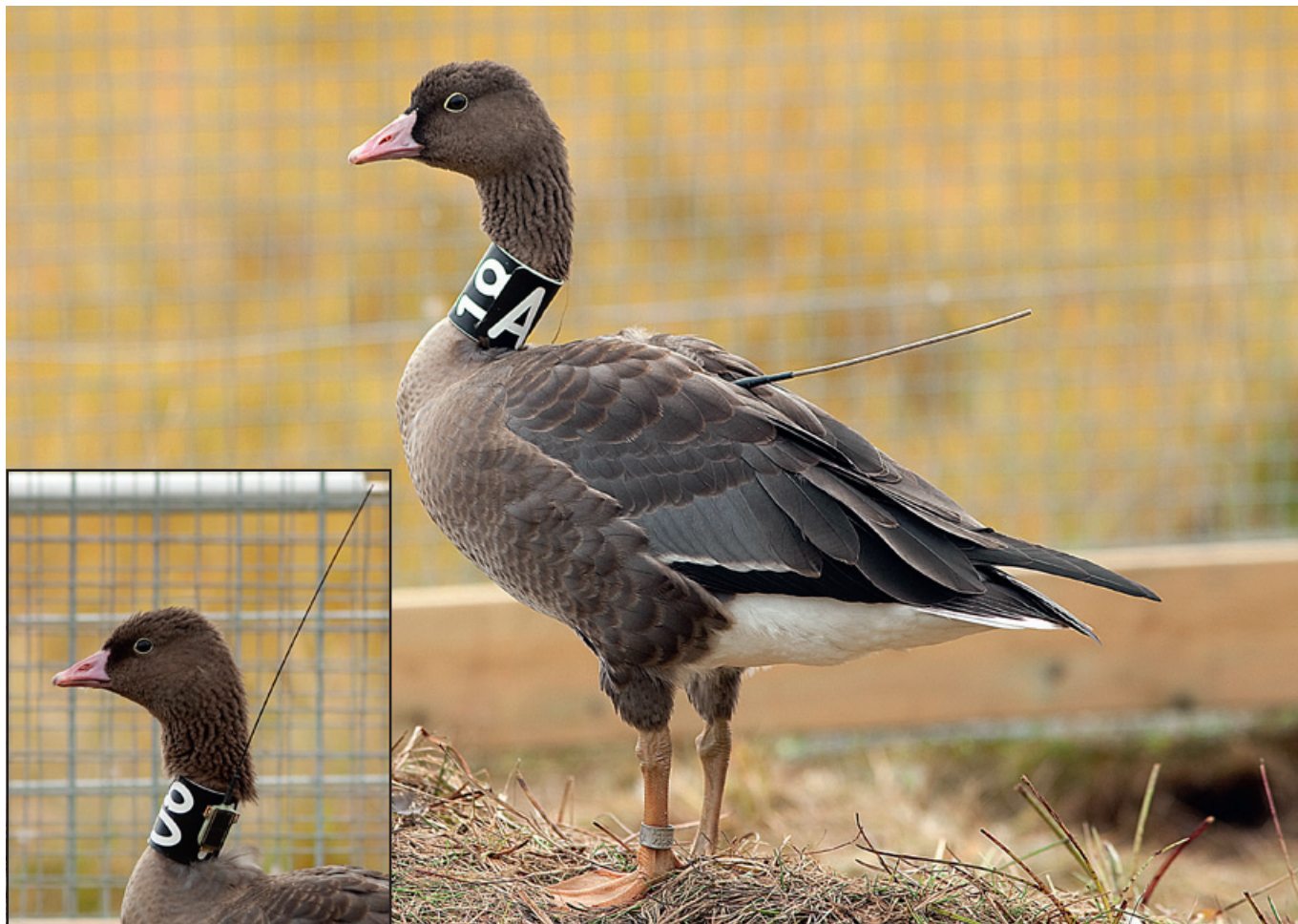
Den lille hekkebestanden av dverggås i Norge har sakte men sikkert gått tilbake, og i vår registrerte vi tolv hekkeklare dverggåspar under rasteperioden på Valdakmyra. Etter at den nasjonale handlingsplanen for dverggås ble iverksatt (Direktoratet for naturforvaltning 2009) har dverggåsas hekkeområder i Finnmark ikke bare blitt grundig overvåket av NOF, men Statens Naturoppsyn har gjennomført tiltak i form av et omfattende uttak av rødrev

i kjerne-hekkeområdet for dverggjessene. I år var rødrevuttaket vellykket, – ikke mindre enn 54 rødrever ble felt innenfor et begrenset område innen utgangen av april! Under nøye oppfølging i hekkeområdene utover sommeren fikk vi bekreftet at ingen rødrever ynglet i nærheten av dverggåsas hekkeplasser. Sammen med observasjoner av et par store ungekull i hekkeområdet i begynnelsen av august ga det håp om god produksjon hos dverggåsa i år.

Rødrevuttaket sikrer ungeproduksjonen hos dverggåsa, og dermed rekrutteringen til bestanden, men den viktigste årsaken til at dette tiltaket nå er høyt prioritert, er at dette også påvirker overlevelsen hos de voksne dverggjessene under høsttrekket. Det er nemlig slik at dverggjess som mislykkes med hekkingen på eggstadiet følger en østlig (og langt farligere) trekkroute enn de som lykkes med å få unger (se Øien m.fl. 2007).

Årets ungeproduksjon hos dverggjessene er derfor noe vi er spent på hvert år. I år kom alle de tolv hekkeparene ned til Porsangerfjorden etter hekkeoppholdet på vidda. Dette er et historisk godt resultat, og det betyr at alle parene berget eggkullet sitt fra å bli tatt av rødreven. Det var elleve av de tolv parene som hadde med seg unger. Det tolvte paret har sannsynligvis mistet ungene i løpet av sommeren. Til sammen produserte de elleve parene 35 unger!

Det som gjorde ventingen ekstra spennende i år var at det i en inn-

hegning på Valdakmyra ventet fire dverggåsunger som velvillig var stilt til disposisjon fra det svenske fjällgåsprosjektet. Foreldrene til disse ungene er fanget inn i Nordvest-Russland, og ungene er klekket i fangenskap ved avlstasjonen Nordens Ark i Sør-Sverige. Disse fuglene har ikke innblanding av gener fra tundragås og grågås, slik tilfellet er med de avlsfuglene som tidligere har vært benyttet i Sverige. Våre egne undersøkelser viser at det foregår en naturlig innvandring av russiske hanner til den fennoskandiske bestanden, så disse ungene har gensammensetning som allerede forekommer hos våre dverggjess (Ruokonen m. fl. 2010).

Som resultat av en direkte innsats fra statssekretær Heidi Sørensen i Miljøverndepartementet, ankom derfor den svensk-russiske dverggåsfamilien til Valdakmyra i slutten av juli. Forhåpningen var at den ville dverggåsflokken skulle komme i nærheten av innhegningen, og at den fjernstyre porten dermed kunne åpnes og at de fire ungene skulle slutte seg til flokken.

Tanken er at en slik forsterking på sikt skal kunne bidra til å styrke dverggåsbestanden, og det er Direktoratet for naturforvaltning som er ansvarlig for

To av ungene som ble sluppet ut ble utstyrt med satellitt-radiosendere. Den ene med tradisjonell ryggsekk-montert sender, mens den andre (innfelt nede til venstre) får prøve ut en ny type sender som vi har festet til halsringen. Denne senderen veier bare fem gram, og det er første gang en satellittsender har blitt festet til en fugl på denne måten. Så langt ser det ut til å fungere bra, og de første to ukene har begge senderne gitt gode lokaliseringer. Dette vil hjelpe oss i å evaluere utsettingsforsøket, men det kan også, hvis ungene følger den ville flokken, gi verdifull informasjon om flokkens bevegelser. Fotos: Tomas Aarvak.

I slutten av august tok statssekretær Heidi Sørensen i Miljøverndepartementet turen til Valdakmyra i Porsanger for å avlegge de innhegnede gjessene og NOFs dverggåsprosjekt et besøk. Her inspiserer NOFs generalsekretær Kjetil Aa. Solbakken og Heidi Sørensen en av dverggåsungene noen dager før den ble sluppet. Foto: Tomas Aarvak.

Dverggåsfamilien fikk en diett bestående av gulrøtter og andre grønnsaker mens de gikk i innhegningen. De beitete også på vegetasjonen inne i buret, og etter at de ble sluppet ut fant de fort fram til de samme beitepreferansene som de ville dverggjessene. Fjærpussen foregår ofte på vatnet, og her er det badeidyll i buret. Foto: Tomas Aarvak.

dette delprosjektet. Det er imidlertid mange usikkerhetsfaktorer hvorvidt dette kommer til å fungere. Det første, og kanskje mest kritiske momentet er om de unge dverggjessene vil slutte seg til de ville dverggjessene og følge disse på høsttrekktet. For å kunne gi svar på dette har to av de unge gjessene fått satellittsendere, så vi har mulighet til å følge med dem fremover.

Tid og sted for å slippe de unge dverggjessene er ikke tilfeldig valgt. Den norske handlingsplanen for dverggås påpekte betydningen av å få utredet mulighetene for å forsterke dverggåsbestanden ved å sette ut fugler avlet i fangenskap. *Wildfowl and Wetlands Trust* i Storbritannia leverte på vårparten i år en grundig utredning om hvorvidt et slikt tiltak er gjennomførbart, og hvordan man bør gå fram for å ha et håp om å kunne lykkes.

Ved å slippe ungene på Valdak om høsten, vil de forhåpentligvis følge den ville flokken på den tryggeste trekkruta til overvintringsområdene i Hellas. Etter som vi har utstyrt to av ungene med satellittsender, vil vi hvis planen lykkes, også kunne følge de ville fuglenes bevegelser gjennom vinterhalvåret. I beste fall vil de utsatte ungene også kunne lede oss til dverggåsbestandens «Mystery site», som det ukjente vinteroppholdsstedet omtales av våre greske samarbeidspartnere i HOS-BirdLife

Hellas. I en kortere periode om vinteren er dverggjessene nemlig ikke å oppdrive i de kjente vinterområdene i Kerkinisjøen og Evros-deltaet i Hellas.

Crytidlig om morgenen 26. august ble den ville dverggåsflokken observert bare hundre meter fra utslippsburet. Porten ble åpnet, men de fire ungene, som skulle springe ut og slutte seg til de ville gjessene ble sittende i buret. Det fungerte ikke. Men den som ikke vil, den skal! Med lav åling kom Tomas seg fram til buret uten å bli oppdaget av de ville fuglene. Kom seg inn i buret og fanget ungene én etter én og sendte dem på dør! Etter noen minutters bading, fjærpuss og rådslagning utenfor buret, tok de fire ungene til vingene. De fløy godt, i full fart kaklende over de ville dverggjessene til deres forskrekkelse, men slo seg ikke sammen med disse. Etter en stund satte ungene seg inne på Valdakmyra, mens den ville dverggåsflokken forlot Valdak til fordel for andre beiteplasser inne i Porsangerfjorden. I de nærmeste dagene ble verken ungene eller den ville dverggåsflokken observert. Men satellittsenderne avslørte hvor ungene oppholdt seg. Senderne ga signaler fra nøyaktig de samme områdene som vi kjenner som dverggjessenes favorittbeiteplasser i indre Porsangerfjord. Det virket veldig lovende! I de første dagene i september kom den ville flokken tilbake til Valdakmyra og kunne

studies med teleskop – de fire ungene gikk midt i flokken og var akseptert av de ville fuglene!

Nå vil fuglene ved første gunstige vindretning starte på den første etappen på trekktet til Hellas. Første stoppested er på Kaninhalvøya i Nordvest-Russland, og deretter går turen til Hortobágy i Ungarn før de ankommer Hellas i november. Utsettingen av årets fire dverggåsunger er et småskala forsøk på om metoden fungerer, og hvis dette viser seg å gå bra, kan det bli snakk om å sette ut flere fugler i årene som kommer. Det jobbes parallelt med økt sikring av de norskhekkende dverggjessenes vinterområder i Hellas, og optimismen er nå stor i forhold til at kombinasjonen av å sikre reproduksjonen ved rødrevuttak, forsterking av bestanden og sikring av vinterområdet, sammen kan snu bestandsutviklingen for den lille fennoskandiske dverggåsbestanden som hekker i Norge.

Referanser

- Direktoratet for naturforvaltning 2009. Handlingsplan for dverggås *Anser erythropus*. DN-rapport 2009-2. Trondheim. 20 s.
- Ruokonen, M., Aarvak, T., Chesser, R.K., Lundqvist, A.-C. & Merilä, J. 2010. Temporal increase in mtDNA diversity in a declining population. *Molecular Ecology* 19: 2408-2417.
- Øien, I.J., Aarvak, T. & Ekker, M. 2007. Imre er død – leve dverggåsa! *Vår Fuglefauna* 30: 26-28.